

מערך שיעור – גזענות והפליה

שעה וחצי

קהל יעד: על יסודי, חינוך פורמאלי ובלתי פורמאלי.

מטרות:

1. החניכים ייחשפו וישתפו מקרים של גזענות.
2. החניכים ילמדו מה היא גזענות ומה הגורמים לה.
3. החניכים יציגו דרכים אפשריות להוריד את מידת הגזענות בהם ובחברה

שלב א'

כל חניך מקבל פתק עליו הוא רושם תיאור של דמות ממוצאת על פי הקריטריונים הבאים:

- גיל
- ארץ לידה
- ארץ לידה של ההורים
- אם עלה לארץ מתי?
- מגורים
- עיסוק

כל החניכים עומדים בשורה בקצה הכיתה, כל חניך מקבל פתק עם תיאור דמות שכתב חניך אחר. המנחה מקריא שאלה (נספח א'), מי שחושב שהשאלה נכונה לגביו מתקדם צעד קדימה. בסוף השאלות, כל אחד מניח את הפתק שלו במקום שעמד, מתיישבים מסביב לפתקים ומתחילים דיון:

- מי הרגיש שהוא התקדם יותר \ פחות מאחרים? למה?
- מי רוצה להתייחס לאחד המשפטים?
- הדברים האלה באמת קורים בחברה שלנו?

שלב ב'

כל אחד מקבל פתק עליו הוא רושם על יחס גזעני שהופנה כלפיו או שהיה נוכח לו.

מתחלקים לקבוצות של 4-5 חניכים, כל אחד משתף במקרה ועליהם לנסח ביחד הגדרה למה היא גזענות.

שלב ג'

חוזרים למליאה- כל קבוצה משתפת את ההגדרה שלה ומנסחים הגדרה משותפת. אם צריך אפשר להיעזר בהגדרה מויקיפדיה (נספח ב'). שואלים בכיתה :

- האם גם אנחנו גזענים לפעמים? מתי?
- אם כולם קצת גזעניים, מה הבעיה בזה?

שלב ד' - במבט אקטואלי על מחאת יוצאי אתיופיה

בשנים האחרונות ישראלים בני העדה האתיופית יצאו למחאות בעקבות יחס גזעני כלפיהם.

צופים בסרטון : <https://www.youtube.com/watch?v=Xi6wUKMovll>

שואלים:

- איזה משפט מהסרטון נגע בכם? למה?
- האם שמעתם על ההפגנות שהיו? מה אתם חושבים עליהם?

שאלות כלליות לדיון על המחאה :

- במה המחאה של יוצאי אתיופיה מתעסקת?
- מה הסיבה שבגללה יצאו לרחובות לאחר הרצח של סלומון טקה? האם יש הבדל בין לבין המטרה הכללית של המחאה?
- מדוע נמנעו אנשים שאינם חלק מהקהילה האתיופית בישראל להשתתף במחאה?
- האם אתם מאמינים שהמחאה יכולה להיות רלוונטית לאנשים שאינם חלק מהקהילה האתיופית? או סובלים מאלימות משטרתית?
- איך הייתם מדמיינים שגרה יומיומית בחייו של ילד אתיופי? האם היא שונה משלכם?
- מה האתגרים שיש לילד אתיופי בישראל?

שלב ה'

איך משנים את זה? כל אחד רושם באתר <https://www.mentimeter.com/how-> (to) הצעה להפחתת הגזענות אצלו ובחברה. מסתכלים על ההצעות ושואלים אם מישהו היה רוצה להרחיב על אחת מהם.

סיכום

לצערנו, הגזענות קיימת אצל כל אדם ואצל כל חברה. מי שניפגע מכך הם בעיקר הקבוצות המוחלשות בחברה אך כולנו מושפעים ממנה, עושים רע לאנשים אחרים ולפעמים גם מפספסים אנשים מדהימים מתוך תפיסות גזעניות. חובה עלינו להמשיך ולשאול את עצמנו "האם אני חושב עליו את הדברים הללו בגלל מי שהוא או בגלל הקבוצה אליה הוא שייך?" ולנסות לדמיין אותו

שייך לקבוצה שלנו וראות אם היינו מתייחסים אליו באותו האופן. אין אדם שלא גזען באופן מוחלט לכן החובה שלנו היא לשים לב ולשנות זאת בעצמנו ובסביבה שלנו.

נספחים

נספח א' – שאלות

1. כשאני עולה לאוטובוס הרבה אנשים מסתכלים עלי
2. הסביבה שלי לא מאמינה שאעבוד בעבודה עם הכנסה גבוהה
3. כשאני הולך עם ההורים שלי לקופת חולים אני צריך לתרגם להם את מה שהרופא אומר
4. לרוב, בבידוק ביטחוני עושים עלי חיפוש ארוך יותר מלייטר האנשים סביבי
5. אני מסתובב בעיקר עם אנשים מאותו מוצא כמו שלי
6. כשאני צופה בטלוויזיה אני לא רואה הרבה אנשים מהמוצא שלי בתפקידים של: כתבים, מגישי תוכניות, פוליטיקאים, אנשי בידור ושחקנים.
7. לפעמים אני שומע אנשים משתמשים בשם המוצא שלי בתור קללה
8. אני מרגיש פחות ישראלי מאנשים אחרים בגלל המוצא שלי

נספח ב' – הגדרה לגזענות

גזענות היא עמדה שלפיה בקרב בני אדם מתקיים קשר הכרחי בין מוצאם לבין תכונות אופי מסוימות, או לעיתים גם כישורים שכליים. היחיד אינו נשפט על פי ייחודו האישי אלא על פי השתייכותו לקבוצה בלבד. ברוב המקרים משתמעת מהגישה גם עליונותה של קבוצה אחת על האחרת, והיא משמשת צידוק למעשים ולהתבטאויות שעיקרם העדפה של בני קבוצה אחת על בני הקבוצה האחרת

סקירת ספרות:

מבוא תיאורטי - מהי גזענות? פרופ' יהודה שנהב

יהודה שנהב הוא פרופסור לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת תל אביב. שנהב פרסם מאמרים רבים בספרות הסוציולוגית על סוציולוגיה של הידע, על התפתחות התרבות והשפה הניהולית, על ריבוד חברתי, על לאומיות ועל אתניות, וקיבל פרסים על עבודותיו המחקריות.

במאמר נאמר כי גזענות בהגדרתה ה"קלאסית" היא ייחוס של נחיתות לאדם או לקבוצה על ידי שימוש בתכונות סטריאוטיפיות ועל ידי ניסוח ההבדל בין הקבוצות במונחים של מהות ביולוגית שאינה משתנה. הגדרה זו, לפי שנהב, הינה רק חלק מהבעיה בימים אלו, משום שהמושג "גזע" הוא מדומיין, והופך את ההגדרה של גזענות למתעתעת. שנהב מבקש להרחיב את ההגדרה ולתקנה באמצעות מושג סוציולוגי אלטרנטיבי שנקרא "הגזעה".

"למשל, ביום הפריימריז למפלגת העבודה, בנובמבר 2005, התראיינה אחת מתומכות אהוד ברק לתכנית רדיו, ואמרה שהמאבק בין שני המועמדים: אהוד ברק ועמיר פרץ, מזכיר לה תחרות בין טייס F-16 לבין נהג משאית. קשה לקבוע במדויק מהו המרכיב הגזעני באמירה הזאת. ניתן לטעון לזכותה של הדוברת שהיא השוותה בין שני מקצועות (טייס ונהג) ולא בין שתי קבוצות ביולוגיות (מזרחים ואשכנזים). אולם ברור שבקונטקסט של הדיון, קיים שובל גזעני בדברים הללו. רק זמן קצר לפני כן, תוארו תומכי פרץ במפלגת העבודה כ"פלנגות צפון אפריקאיות". הדוגמא הזאת מלמדת מדוע חשוב לאתר גזענות המנוסחת בשפה חברתית (במקרה זה: מקצועות) ולא בשפה ביולוגית ישירה".

הגזעה הינה פעולה של דמיון אנושי באמצעות מאפיינים ביולוגיים (למשל: צבע עור, אורכו או רוחבו של האף או גודל השדיים), חברתיים (למשל: עוני, ארץ מוצא ומעמד חברתי) או תרבותיים (למשל: דתיות או גודל משפחה), ושימוש במאפיינים אלו, שנתפסים כ"טבעיים" ובלתי משתנים, כדי להעניק לגיטימציה להיררכיות בין קבוצות ואנשים.

על פי הגדרה זאת, גזענות יכולה להיות מופעלת כלפי כל קבוצה, גם כלפי בני קבוצות דומיננטיות וחזקות. עם זאת, כאשר היחסים בין הקבוצות אינם שווים, גזענות כלפי מיעוטים וכלפי קבוצות מוחלשות מעצימה את אי השוויון הקיים ממילא ואף מעניקה לו הצדקה. האתגר האמיתי של המלחמה בגזענות הוא לאתר אותה גם כאשר היא מנוסחת בשפה רציונאלית, שבתוכה מטושטשת התופעה.

[קישור-חינוכית-נגד-גזענות.pdf](https://education.acri.org.il/wp-content/uploads/2012/03/קישור-חינוכית-נגד-גזענות.pdf)
<https://education.acri.org.il/wp-content/uploads/2012/03/קישור-חינוכית-נגד-גזענות.pdf>

דו"ח פלמור - גזענות נגד הקהילה האתיופית

ועדת פלמור למאבק בגזענות היא תוצר של מחאה ציבורית של קהילת יוצאי אתיופיה, שהוצתה לאחר פרשת יוסף סלמסה ז"ל, בה תועד מוכה על ידי שוטרים. הועדה הוקמה כתוצאה מהחלטת ממשלה 1107 משנת 2016. דו"ח המלצות הוועדה גובש בעבודה משותפת של נציגים בכירים של משרדי הממשלה, פעילים חברתיים יוצאי אתיופיה ונציגי אקדמיה, ומטרתו הייתה מתן מענה לגזענות מוסדית המופנית כלפי אזרחים בכלל, וכלפי יוצאי אתיופיה בפרט. אמי פלמור, עו"ד ומנכ"לית משרד המשפטים, הייתה בראש הצוות שהגיש את מסקנותיו. הדוח סוקר ומשקף אירועים משמעותיים שחווי יוצאי אתיופיה בישראל. פרשות כמו דחיית תרומות הדם של יוצאי אתיופיה, מתן זריקות למניעת הריון "דפו-פרורה" לנשים, שהתברר שהן בעלות השפעות לוואי מזיקות, הפרדת יולדות בבתי-חולים, לצד אירועים של אי-קבלה לבתי-ספר, העדר הכרה מהמסד הדתי, סירוב המועצות הדתיות להכיר באנשי דת מיהודי אתיופיה באופן גורף, ללא קשר להכשרות והסמכות הרבנית שיש להם, ואירועים נוספים הביאו לתחושות קשות ולחוסר אמון של יוצאי אתיופיה בממסד הציבורי בישראל.

מבין הדברים שנכתבו בדו"ח עולה כי זוהי נורמה טבעית שחברת הרוב אינה מזהה את עצמה כגזענית ואף מכחישה זאת מכול וכול כאשר טענות על כך מובאות בפניה. בפועל, בכל בן אנוש מושרשים סטריאוטיפים כלפי קבוצות שונות באוכלוסייה, המקבלים ביטוי באופן אוטומטי ולעתים קרובות באופן לא מודע. יוצאי אתיופיה נתפסים בחברה הישראלית כאנשים "חמים", עדה צנועה ועדינה. אף שמדובר בסטריאוטיפ "חיובי" לכאורה, הוא למעשה מאפשר לחברה הישראלית להוסיף ולהצדיק את הסטאטוס-קוו המפלה, בכך שהעדה עצמה אינה מעוניינת בהתקוממות נגד המערכת או במאבק על זכויותיה, כביכול. במקביל לסטריאוטיפים ה"חיוביים" המופנים כלפיהם, מיוחסים להם גם סטריאוטיפים של פרימיטיביות ונחשלות, הם נתפסים כאנשים חלשים, אשר לא מהווים איום על אוכלוסיית הרוב, כנועים וחסרי מסוגלות, הנגזרים בעיקר ממוצאם האפריקני. סטריאוטיפים שליליים אלה, אשר מיוחסים ליוצאי אתיופיה בשל צבע עורם, משקפים דה-הומניזציה שלהם בחברה הישראלית.

לבסוף, הדו"ח מציע גיבוש נוהלי פעולה במקרה של גזענות ואפליה, וגיבוש אמצעים להגברת ההנחה החיובית של יוצאי אתיופיה במרחב הציבורי. בין ההמלצות המרכזיות: הקמת יחידה ממשלתית במשרד המשפטים לתיאום המאבק בגזענות; מינוי "ממונה על אפליה וגזענות" בכל משרד ממשלתי; יצירת מסגרת לנקיטת הליכים משמעותיים נגד עובדי מדינה ובעלי מקצועות מוסדרים במקרים של "הטרדה גזענית"; ייצוג משפטי חינוך בתביעות שעניינן אפליה על רקע גזעני בכניסה למקומות ציבוריים ועוד.

קישור-

<https://www.justice.gov.il/Publications/Articles/Documents/ReportEradicateRacism.pdf>

